

Dr. JÓZEFA WAGNERÓWNA.

Projekt

realizacji zagadnień wychowawczych
w nauce języka polskiego
w wyższych klasach szkoły powszechnej.

Wydawnictwo
Związku Nauczycielstwa Polskiego, Sekcji Pedagogicznej,
Ogniska Krakowskiego.
Kraków 1933.

141458

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0145768

Numer: 2054 Magi Pałocynskiej

22209

Dr. JÓZEFA WAGNERÓWNA.

Projekt

realizacji zagadnień wychowawczych
w nauce języka polskiego
w wyższych klasach szkoły powszechnej.

2054

Drogiemu Dzieciom od autorów

Wydawnictwo
Związku Nauczycielstwa Polskiego, Sekcji Pedagogicznej,
Ogniska Krakowskiego.
Kraków 1933.

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0145768

Centralna Biblioteka Pedagogiczna
Kuratorium Oświaty Wrocławskiego
we Wrocławiu

RP

2054

Nr. Inv.

I.

Zagadnienie wychowania człowieka nie jest zagadnieniem nowym, ani dorobkiem kultury ostatniej doby. Istniało ono od zarania istnienia życia ludzkiego na ziemi, a myśl ludzka na przestrzeni wieków zastanawiała się nad faktem wychowywania. Powstawały najrozmaitsze systemy i programy wychowawcze uzależnione od ducha czasu i będące wykładnikiem kultury i ideologii danego okresu.

Zagadnienie wychowania nie jest nam, nauczycielom zgóry narzuconym zagadnieniem, do którego zrealizowania przystąpić mamy pod wpływem nakazu. To zagadnienie tkwi w nas, jest własnością naszej osobowości. Wszak zadaniem i celem życia nauczyciela jest wychowanie człowieka. Giovanni Gentile w ostatniej swej książce: „Reforma wychowania”¹ tak pisze o obowiązku wychowania: „Wychowywanie jest naszym wolnym działaniem, powołaniem naszej duszy, obowiązkiem człowieka, aktem w którym człowiek w najszlachetniejszy sposób przejawia wyższe własności swojej natury i staje się osobistością godną szacunku”.

Wychowywanie nie jest niczem innym, jak oddziaływaniem ducha na ducha. Lecz to oddziaływanie ma się dokonywać nie na drodze przypadku, lecz ma być jasno skrytalizowanym naszym obowiązkiem; ma być „świadomym skierowaniem duszy wychowanka do celów, których wartości samby nie odkrył”.

By trud i znoj naszych poczynań nie poszedł na marne, to nasza praca wychowawcza ujęta być musi w pewne określone formy, a cel jej ostateczny musi być jasno oznaczony.

Mojem zadaniem jest wskazać jedną tylko, maleńką drożynę, po której prowadząc wychowanków, do celu zejść możemy. Pokażę tej drożyny tylko mały etap, a mianowicie chcę rzucić nieco światła na naukę języka ojczystego w kl. V., VI. i VII szk. powsz. i wysunąć pewne zagadnienia wychowawcze związane z kręgosłupem ideowym ogólnego planu wychowawczego.

¹ Giovanni Gentile, Reforma wychowania Książnica Atlas 1932.

Przy nauce języka ojczystego należy wysunąć takie problemy, które są zawsze aktualne i budzą zainteresowanie dziecka. Również powinno się wykorzystać i pozaszkolne zainteresowanie ucznia, tak, by godzina języka ojczystego była jedną z godzin przeżywanych przez ucznia w ciągu całego dnia.

Dr. Stef. Skwarczyńska w artykule „Język polski a zainteresowania pozaszkolne ucznia“² podaje, przykłady, jak należy wyzyskać pewne właściwości psychiki dziecka, będące przedmiotem jego zainteresowań pozaszkolnych w nauce języka polskiego. I tak, kolekcjonerstwo właściwe psychice dziecka między 10 a 14 rokiem życia wykorzystać w celu zbierania pocztówek, ilustracyj, wycinków z gazet związanych treściami z czytaniem ustępami. Mógłby to być świat zwierzęcy przetransponowany na obrazki, różne typy krajobrazu, typy etnograficzne. Pasja dla fotografii i dla kina może być podniecią do stworzenia przez klasę scenariusza filmowego do przeczytanej noweli Prusa, Orzeszkowej czy Konopnickiej. Poszczególne sceny fotografowane i ułożone w album imitowałyby taśmę filmową. Zamiatowanie 10-letnich dzieci do bajek wykorzystać tak, by dokoła myśli przewodniej stworzył uczeń bajkę własnego układu. Będzie to sposób przejawiania się popędu twórczego. Charakterystyczny dla dziewczynek od 13—14 roku popęd do lalki jak i do stroju, wykorzystać przez użycie strojów ludowych lub dawnych, których opisy zazwyczaj są tak suche i ubrać w nie lalki. Można zrobić np. ilustrację kostjumową do Poloneza z Pana Tadeusza, lub też pewnych charakterystycznych postaci występujących w noweli. Zainteresowanie ucznia czasopiśmiennictwem wyzyskać przez opracowanie pewnych tematów w formie artykułu, feljetonu, wywiadu i prowadzić kronikę wydarzeń szkolnych“.

Zagadnienie wychowawcze wysunięte z nauki języka ojczystego w danej klasie powinno być integralną częścią naczelnego zagadnienia wychowawczego tejże klasy, ustalonego w planie wychowawczym. Jeśli będą to tylko zagadnienia oderwane, pewne problemy opracowywane litylko na godzinach języka polskiego, to będą miały wartość pewnej jednostki nasświetlanej przez pewien okres czasu i będą wprawdzie znacznie lepsze od przypadkowych sentencji moralnych, wysuwanych z t. zw. ustępów treści moralnej, co dzień to innych, lecz nie będzie nici wiążącej je w całość organiczną pełnego systemu wychowawczego, zakreślonego dla klasy.

„Czytanie poszczególnych ustępów musi zejść z piedestału umoralnienia zapomocą sensów moralnych, musi umoralnić przez oddziaływanie na wolę, przez aktywne ustosunkowanie ucznia do treści, do samodzielnego analizowania jej pod kątem pewnych zadań życiowych“. (Patrz Polonista).

² Polonista III. zeszyt styczeń 1932, Warszawa, Instytut wydawniczy „Biblioteka polska“.

Wielka jest trudność w wysunięciu takich zagadnień wychowawczych z nauki języka ojczystego, by były podporządkowane naczelnej idei wychowawczej, gdyż liczyć się musimy i z przepisany materjałem nauczania i z metodą pracy.

Zagadnienie wychowawcze powinno się ściśle łączyć z zagadnieniem dydaktycznym, z materjałem nauczania, z psychiką dziecka i jego środowiska.

Te wszystkie czynniki składają się dopiero na jedną całość, którą zwiemy wychowywaniem i płyną jednym łożyskiem, tworzą jedną strukturę, j e d n o ś ć w y c h o w a n i a.

Nauczanie nie może się zaciskać do wąskich ram kształcenia intelektualnego; musi obejmować i zagadnienia wychowawcze, bo jak powiada Gentile „wykształcenie, które nie jest wychowywaniem, nie jest wykształceniem, ale jakąś abstrakcją, która weiska się gwałtem w życie ducha i jest zacyzmem kultury materialnej, mechanicznej, która nie ma nic wspólnego z procesem rozwojowym osobnika i pozbawiona jest wartości duchowych“.

Do przemyślanego planu wychowawczego należy i odpowiedni dobór podręcznika tak, by zadość uczynił i wymaganiom przepisów, obejmował przepisany materjał nauczania i ideowo zawierał wysunięte przez nas zagadnienia wychowawcze. Uczeń w książce musi znaleźć swój własny świat, swoje zainteresowania. Bohaterem opowiadania powinno być dziecko.

Podstawową lekturą dla klas V, VI i VII powinny być nowe: Konopnickiej, Orzeszkowej, Prusa, Sienkiewicza, Dygasińskiego a z nowszych pisarzy Tetmajera, Żeromskiego, Reymonta. Uzupełnić powinno się je ustępami treści opisowej, zaczerpniętymi z podręcznika szkolnego (np. Tync i Gołabek, Czytania polskie dla klas V powsz. i II gimn.) i poezją. — Wiersz powinien być związany ideowo z omawianym problemem i powinien być całością zamkniętą w sobie, lecz niezbyt obszerną. Gdy wiersz jest wyjątkiem z większego utworu, to powinien jednak przedstawiać się jako skończona całość.

Jak zrealizować zespolenie zagadnień wychowawczych z dydaktycznymi, jakie drogi wybrać, by ten cel osiągnąć? Przedewszystkiem nie może to być wyczyn jednostki narzucającej swą wolę innym, lecz ścisła współpraca uczących. W przeciwnym razie, byłaby to z jednej strony praca twórcza, a z drugiej ślepe spełnienie nakazu.

Jeden duch wspólny ma ożywiać gromadnie ciało jednej klasy i przemawiać temi samemi hasłami, rzucać te same idee, promieniować temi samemi uczuciami, tak na lekcji języka polskiego, jak na historii lub jakiegokolwiek innej.

Widowym i konkretnym znakiem to hasło naczelne klasy.

Klasa V.

A teraz **in medias res.**

Zalóżmy, że zagadnieniem naczelnem, hasłem wychowawczem jest: „**Kochaj i chroń przyrodę**”.

Pierwsze dwa miesiące nauki języka polskiego poświęcamy wspomnieniom wrażeń i przeżyć wakacyjnych i wspomnieniom wsi. Punktem wyjścia, oprócz osobistych wrażeń dzieci jest nowela M. Konopnickiej **Niemczaki**. Wybieramy ją dlatego, gdyż akcja rozgrywa się podczas wakacji, a bohaterami są dzieci. Uzupełniamy nowelę ustępami z książki: Tync i Gołabek: **Czytania polskie na V kl.**

Wrzesień.

Nowela M. Konopnickiej: **Niemczaki**.

Ust.: **Stary dworek**.

Wiersz S. Norwida: **Tęsknota do wsi**.

Październik.

Dokończenie noweli **Niemczaki** i syntetyczne ujęcie wysuniętych zagadnień.

Ust. Reymont: **W niedzielę**.

Ust. El. Orzeszkowej: **Kramarz wędrowny**.

Wyjątek z **Pana Tadeusza: Sniadanie w dworku**.

Z przeżycia osobistego i z lektury zapoznały się dzieci z wsią, z dworkiem i z chatą wiejską. — Bohater noweli zapoznał się z koniem i nauczył się konno jeździć. Teraz wysuwamy zagadnienie wychowawcze: Poznanie i przywiązanie do zwierząt związane ideowo z naczelnem hasłem klasy: **Kochaj i chroń przyrodę**.

Listopad.

Nowela M. Konopnickiej: **Nasza szkapa**.

Ust. Maciulowski: **Lusia Burlak**, wyjątek (opow. o osle).

Bajka A. Mickiewicza: **Lis i kozioł**.

Grudzień.

Dokończenie noweli i syntetyczne jej ujęcie.

Nowelę uzupełniamy bajką Dygasińskiego o zwierzętach i wierszem A. Oppmanna: **Lis i bocian**.

Bohaterami opowiadania w dalszym ciągu były dzieci.

Styczeń.

Nowela Reymonta: **Los Toros**.

Luty.

Nowela A. Dygasińskiego: Wilk, psy i ludzie.

Baśń A. Dygasińskiego: Zajac.

Marzec.

Dokończenie noweli i jej synteza.

Ust.: Na halę.

Ust.: Wiosna.

związane z porą roku.

Wiersz Kasprówicza: Powróciły do domu bociany.

Kwiecień.

W tym miesiącu rozszerzamy nasze zagadnienie i mówimy o ptakach.

Nowela Dygasińskiego: Co się dzieje w gniazdach.

Wiersz Duchnika: Przepióreczka.

Maj.

Ten miesiąc poświęcamy roślinom.

M. Konopnicka: Drzewa mówią i H. Sienkiewicza: Modlitwa wieczorna lasu, wyjątek z noweli: Sielanka.

Ust. Idźcie za rogatki.

Wiersz Lenartowicza: Na jagody.

Wiersz M. Konopnickiej: „W lesie to synku szum się okrutny.”

Czerwiec.

Zasadnicze zagadnienie rozszerzamy i obejmujemy nim przywiązanie do rzeczy.

Nowela E. Orzeszkowej: Śmierć domu i wyjątek z IV cz. Dziadów: Powrót do domu.

Wypada zaznaczyć, że w program nauki tej klasy wchodzi przyroda żywa, obejmująca świat zwierzęcy i roślinny.

Na lekcjach przyrody zdobędzie uczeń wiedzę materialną z tego zakresu, na lekcjach języka polskiego będzie spoglądał na świat przyrody oczyma poety. Tak różnorodne naświetlenie tego samego zagadnienia poprzez rozum i uczucie złoży się na całokształt, na strukturę zagadnienia. Ukochanie przyrody i jej ochrona omawiane jako zagadnienie teoretyczne powinny znaleźć realny wyraz w gromadnym przystąpieniu uczniów do Ligi Ochrony Przyrody w Polsce. Zaczynamy od takich małych kółek, jak ochrona przyrody w domu i na podwórzu, na placach i ulicach miast, na polach i niwach i do-

chodzimy do ochrony wód, przyrody w lesie i do ochrony ptaków w lecie i zimie³.

W ten sposób oddziaływać wychowawczo będziemy i poprzez przedmioty nauczania i poprzez specjalne organizacje w jednym duchu; praca wychowawcza tej klasy będzie ściśle zespolona, będzie tworzyła jedność wychowania.

Klasa VI.

Dewizą tej klasy jest: Ukochanie pracy.

Na lekcjach języka polskiego wysunięto jako zasadnicze. Zagadnienie pracy i to w środowisku miejskim jak np. w fabryce, na kolei, w warsztacie, w handlu i na morzu.

Wrzesień.

Nowela M. Konopnickiej: Dym.

Ust.: Praca w fabryce.

Wiersz: Przy kowadle.

Październik.

Dokończenie noweli i jej syntetyczne ujęcie.

Ust.: Junosza: Na kolei.

Ust.: Prusa: Stary subjekt.

Wiersz: Idźmy dalej.

Przez te dwa miesiące wyczerpano ogólne zagadnienie pracy i pokazano różne jej warsztaty. Następnie to zagadnienie ogólne zacieśniamy do zagadnienia: Praca dla własnego kraju. Osią ideową będzie nowela Sienkiewicza: Za chlebem, wykazująca zgubne skutki emigracji i nieumiejętność i niedoceniając pracę dla własnego kraju.

Listopad.

Nowela H. Sienkiewicza: Za chlebem.

Ust.: Przybyszewskiego: Kujawska ziemia.

Wiersz: Ranek żeglarza.

Na Kujawskiej ziemi rozpoczyna się akcja noweli a następnie przenosi się na okręt.

Grudzień.

Dokończenie noweli: Za chlebem.

Wiersz: Powrócili do domu bociany, związany ideowo z treścią noweli.

³ Emanuel Riggenbach: *Jak może młodzież chronić przyrodę?* Państw. Rada Ochrony Przyrody Nr. 22. Kraków 1929.

To zagadnienie pracy dla własnego kraju naświetlamy jeszcze inaczej: Dla dobrobytu nie wolno zapominać o własnym kraju.

Styczeń.

Nowela E. Orzeszkowej: **Siteczko.**

Bajka A. Mickiewicza: **Pies i wilk.**

Luty.

Nowela E. Orzeszkowej: **Czy pamiętasz?**

Wiersz M. Konopnickiej: **Pieśń o domu.**

Następnie wykazujemy wartość pracy negatywnie i pokazujemy życie bez pracy jako bezwartościowe.

Marzec.

Nowela E. Orzeszkowej: **Dobra Pani.**

Wiersz: **Zabłąkani.**

Po wykazaniu wartości pracy, nie tylko materialnej, lecz i ideowej i po wykazaniu, że praca może być treścią życia na-

leży obudzić współczucie dla tych, którzy pracować nie mogą — dla starców i kalek.

Kwiecień.

Nowela M. Konopnickiej: **Banasiowa.**

Ust. Orkana: **Wigilja Franka.**

Wiersz A. Oppmanna: **Ruch w mieście.** — Ów wiersz uzupełnia nowelę, kreśląc jej tło akcji.

Maj.

Nowela Prusa: **Katarynka,** wykazuje niemożność pracy z powodu kalectwa.

Ust.: **Słota.**

Czerwiec.

Dokończenie i syntetyczne ujęcie noweli.

Z takim rozłożeniem materiału i jego ideą przewodnią łączy się ściśle i metoda pracy stosowana w tej klasie. Mianowicie stosuje się metodę laboratoryjną. Jako aparat pomocniczy otrzymują uczennice: 1) słowniki: a) Arct: **Słownik wyrazów obcych;** b) Arct: **Słownik wyrazów polskich;** c) Budzewski: **Słowniczek przemysłowy;**

2) Stylistyki: Wójcickiego, Komarnickiego;

3) Encyklopedję: a) Macierzy polskiej, b) Guttenberga.

c) Trzaski i Ewerta.

Dla uczennice słowniczek i encyklopedja nie jest cmentarzem języka, to nie śmiertelne szczątki żywych słów, gdyż szukają znaczenia słów w związku z przeczytaną całością, dobierają odpowiednie znaczenie i same robią do każdej noweli słownik. Po przeczytaniu noweli należałoby parę słów poświęcić autorce. Zamiast szukać jej biografji w jakiejś literaturze, urządzamy wystawę dzieł danej autorki i praktycznie, systemem pracy zespołowej zyskują uczennice potrzebne wiadomości⁴.

Klasa VII.

Na największe trudności napotyka nauka języka ojezycznego w VII kl. W tej klasie materiał nauczania jest bardzo obszerny i bardzo różnorodny. Program nauki języka polskiego, zaznacza podanie kilku obrazów z dziejów kultury od XVI wieku do czasów najnowszych i podaje szczegółowo autorów i dzieła, które młodzież poznać powinna. Podany materiał traktowany jest chronologicznie, począwszy od Kochanowskiego a skończywszy na Dygasińskim. Jakaż rozpiętość

⁴ Zob. mp. Wystawa dzieł El. Orzeszkowej.

czasu i różnorodność poruszanych zagadnień. Jakżeż w tej masie najrozmaitszych idei spętycznych dla pewnego okresu znaleźć karmę duchową dla dzieci 13-letnich, żyjących w XX. wieku, którym przecie nie można podawać literatury chronologicznie. Magazynowanie takich wiadomości, że w XVI. w. żył J. Kochanowski, który pisał treny, a w XVIII. w. Krasicki pisał bajki, jest nonsensem i niepotrzebnym trudem. Trzeba w tym materiale znaleźć wytyczne, jakieś idee i wartości, nieznające czasu i przestrzeni i wiecznie żywe i istotne, ciągle aktualne i właśnie poprzez przestrzeń wieków wykazać ich wartości wiekuiste, niezniszczalne. Taką wartość posiadają pierwiastki irracjonalne. Poznanie dzieł na zasadzie problemów ma jeszcze i tę wartość, że wpływa na wyrobienie zmysłu krytycznego u dzieci.

W planie wychowawczym VII kl. wysunięto jako naczelnę zagadnienie potęgę uczucia, związane z hasłem klasy: „Miej serce i patrz w serce“.

Pod naczelną ideę wychowawczą podporządkujemy: 1) Miłość Ojczyzny i tęsknota za nią, 2) Obowiązek obrony Ojczyzny i negatywnie grzechy przeciw Ojczyźnie. 3) Ukochanie idei. 4) Ukochanie piękna.

Tym planem nie jest objęty **Pan Tadeusz**, który według Programów ma być przerobiony w wyjątkach. Jednak wyjątki powinny być traktowane na tle całości, gdyż wtedy nie tracą właściwego kolorytu. Należałoby całość potraktować jako lekturę domową, a na lekcjach czytać wyjątki.

„**Pan Tadeusz**“ w wyjątkach obejmowałby:

I) Krajobrazy.

II) Obrazki obyczajowe.

III) Ustępny liryczne.

IV) Fragmenty i epizody.

I) Krajobrazy:

a) nieba,

b) ziemi,

c) architektoniczne.

a) Krajobrazy nieba:

Zachód słońca, ks. I., wiersz 186—198.

Zachód słońca, ks. XII., wiersz 844—864.

Wschód słońca pogodny, ks. XI., wiersz 153—181.

Wschód słońca mglisty, ks. VI., wiersz 1—34.

Gra obłoków, ks. III., wiersz 630—653.

Burza, ks. X., wiersz 1—89.

Astronomja Wojskiego, ks. VIII., wiersz 61—93.

b) Krajobrazy ziemi:

Wieczór, koncert sławów, ks. VIII., wiersz 9—60.

Stawy w nocy, ks. VIII., wiersz 586—626.

- Poranek, ks. VI., wiersz
 Sad, ks. II., wiersz 404—426.
 Drzewa, ks. IV., wiersz 1—83.
 Lasy, ks. III., wiersz 568—598.
 Puszcza, ks. IV., wiersz 479—565.
 Krajobraz architektoniczny:
 Dwór, ks. I., wiersz 23—40.
 Zamek, ks. II., wiersz 115—128.
 Karczma, ks. IV., wiersz 171—216.
 Zagroda Maćka, ks. VI., wiersz 581—616.
 II. Obrazki obyczajowo-kulturalne:
 a) Świat staropolszczyzny,
 b) Świat francuszczyzny.
 a) Świat staropolszczyzny:
 Staropolskie wychowanie młodzieży, ks. I.
 Staropolski strój męski, ks. I., wiersz 850—855.
 Staropolski strój kobiecy, ks. XI., wiersz 586—641.
 Polonez, ks. XII., wiersz 762—807.
 Śniadanie, ks. II., wiersz 474—520.
 Wieczera, ks. I.
 Zaścianek, ks. VI., wiersz 378—420.
 Opis serwisu, ks. XII., wiersz 25—120.
 Koncert Wojskiego, ks. IV., wiersz 660—707.
 b) Świat francuszczyzny:
 Epizod z Podczaszym, ks. I., wiersz 435—480.
 Strój francuski kobiecy, ks. I., wiersz 534—571.
 Strój panny młodej, ks. XI., wiersz 474—486.
 Strój męski, ks. XII., wiersz 402—426.
 Przygotowania panny na bal, ks. V., wiersz 55—194.
 Pożegnanie Telimeny z hrabią, ks. XI., wiersz 403—423.
 III. Liryczne ustępy subiektywne:
 Inwokacja, ks. I., wiersz 1—22.
 Wspomnienie, ks. II., wiersz 1—38.
 O roku ów..., ks. XII., wiersz 1—78.
 Wliczyć tu można i koncert Jankiela, ks. XII., wiersz
 421—642, chociaż nie jest ustępem subiektywnym.
 IV. Fragmenty treści, będące całością:
 Spowiedź ks. Robaka, ks. X.
 Powrót panicza, ks. I., wiersz 41—141.
 W VII. kl. będą więc biegly równolegle 3 cykle:
 a) Pierwszy cykl będzie obejmował materiał nauczania
 z literatury, skupiony około zasadniczego zagadnienia wycho-
 wawczego.
 b) Drugi cykl to piękno ziemi ojczystej w krajobrazie.
 c) Trzeci cykl to obrazki obyczajowe, będące zarazem
 obrazami z dziejów kultury.
 Jednak i te trzy cykle, które trudno związać w organiczną
 całość jednego zagadnienia wychowawczego, mają nić łączącą.

Jeden z cyklów jest często tem drugiego, lub dopełnieniem zagadnienia.

Rozkład materiału:

Wrzesień.

I. cykl: Miłość Ojczyzny :

Ks. P. Skarga: **Kazanie o miłości Ojczyzny.**

Krasicki: **Święta miłości kochanej Ojczyzny...**

Bajka: **Czyżyk stary i młody.**

J. M. Niemcewicz: **Śpiewy historyczne** (wyjątek).

II. cykl: Piękno ziemi ojczystej w krajobrazach:

Pan Tadeusz: Zachód słońca.

III. Obrazek obyczajowy:

P. Tadeusz: Wieczera.

Październik.

I. Miłość Ojczyzny c. d.:

M. Konopnicka: **Głupi Franek.**

A. Mickiewicz: **O roku ów...,** XII. ks.

II. Piękno ziemi ojczystej:

P. Tadeusz: Wschód słońca pogodny i mglisty.

(Wschód słońca występuje również w noweli M. Konopnickiej).

III. Obrazek obyczajowy:

P. Tadeusz: Śniadanie.

Listopad.

I. Tęsknota za Ojczyzną:

H. Sienkiewicz: **Wspomnienie z Maripozy. Latarnik.**

P. Tadeusz: Inwokacja.

II. Piękno ziemi ojczystej:

P. Tadeusz: Burza. Gra obłoków.

III. Obrazek obyczajowy:

P. Tadeusz: Zaścianek i Zagroda Maćka.

Grudzień.

I. Uczucia bohaterskie w obronie Ojczyzny i ekspiacja za grzechy przeciw Niej popelnione:

A. Mickiewicz: **Grażyna.**

P. Tadeusz: Spowiedź Ks. Robaka

K. Tetmajer: **Ks. Piotr.**

II. Piękno ziemi ojczystej:

P. Tadeusz: Dwór. Zamek.

III. Obrazek obyczajowy:

P. Tadeusz: Koncert Jankiela.

Styczeń.

- I. Miłość rodzicielska:
 J. Kochanowski: **Treny** (wyjątki).
 J. Słowacki: **Ojciec zadżumionych**.
 II. Piękno ziemi ojczystej:
P. Tadeusz: Puszcza.
 III. Obrazek obyczajowy:
P. Tadeusz: Koncert Wojskiego.

Luty.

- I. Miłość rodzinna (dzieci do rodziców, męża do żony):
 Prus: **Anielka** (jako lektura domowa). **Kamizelka**.
 II. Piękno ziemi ojczystej:
P. Tadeusz: Sławy w nocy.
 III. Obrazek obyczajowy:
P. Tadeusz: Powrót panicza.

Marzec.

- I. Miłość rodzinna:
 H. Sienkiewicz: **Organista z Ponikły**.
 II. Piękno ziemi ojczystej:
P. Tadeusz: Karczma, wyj. z IV. ks. P. Tadeusza.
 III. Obrazek obyczajowy:
P. Tadeusz: Epizod: Ukazanie się Podczaszego

Kwiecień.

- I. Ukochanie piękna
 H. Sienkiewicz: **Janko Muzykant**
 II. Piękno ziemi ojczystej:
P. Tadeusz: Koncert stawów.
 III. Obrazek obyczajowy:
P. Tadeusz: Polonez.

Maj.

- I. Ukochanie idei:
 St. Żeromski: **Silaczka**.
 II. Piękno ziemi ojczystej:
P. Tadeusz: Lasy.
 III. Obrazek obyczajowy:
P. Tadeusz: Strój kobiecy staropolski. strój kobiecy francuski, strój panny młodej.

Czerwiec.

I. Ukochanie idei:

Dokończenie noweli **Silaczka**.

II. Piękno ziemi ojczystej:

P. Tadeusz: Sad.

III. Obrazek obyczajowy:

P. Tadeusz: Strój męski staropolski, strój męski francuski.

Oprócz zagadnień wychowawczych, które przyświecać nam będą podczas lekcyj, musimy dać pewien zasób wiedzy materialnej, musimy nauczyć, jak należy czytać poezję, nowelę i powieść, musimy nauczyć dostrzegać i wnioskować, wyodrębnić ideę przewodnią utworu od wątku, podać próby charakteryzowania postaci, nauczyć zrozumienia roli tła i krajobrazu w danym utworze. Nie wolno zapominać o kształceniu uczuć estetycznych i o rekonstrukcji kompozycji utworu.

Po ukończeniu 7-letniej szkoły powszechnej powinny dzieci umieć podać charakterystykę postaci. Najpierw zbierają dzieci materiał do charakterystyki. Zwracają więc celowo uwagę na pewne rysy zewnętrzne postaci, dalej dostrzegają pewne cechy wewnętrzne. Zebrane cechy określają, łączą w grupy, a następnie ujmują. Za punkt wyjścia może służyć tok zdarzeń. Nauczą się uczniowie odróżniać najpierw charakterystykę zewnętrzną i wewnętrzną. Następnie zapoznają się ze sposobem charakteryzowania postaci bezpośrednim i pośrednim. Można zwrócić tu uwagę na gesty, ruchy, mimikę, jako na jeden sposób charakteryzowania.

Jako ostatni etap tej drogi należy odróżnić charakter indywidualny od typu, tak często występującego w bajce.

Zaznaczam, że dzieci, umiając odróżniać charakterystykę zewnętrzną od wewnętrznej, bezpośrednią od pośredniej, nie będą przecież podawały definicji tych terminów, ani używały tej nomenklatury, również i nauczyciel jej używać nie będzie.

Przy czytaniu noweli, lub ustępu, należy zwrócić uwagę przy obejmowaniu całości na tło opowiadania. Może to być tło historyczne, obyczajowe; tłem może być i krajobraz.

Jakże często w czytankach i nowelach stykają się uczniowie z krajobrazem. Powinni się więc zaznajomić z rolą krajobrazu w utworze. Zrozumieć, że krajobraz może być tłem opowiadania, i że ma wtedy wartość malarską. Krajobraz może mieć walory nastrojowe i przygotowuje czytelnika do podania się pewnemu nastrojowi. Zagadnienie zgodności tła krajobrazu z uczuciami i myślami występujących osób w utworze może być przedmiotem rozpatrywania i dyskusji. Powinno się zwrócić uwagę uczniom, że krajobraz może odgrywać rolę tła kontrastowego.

Dzieci powinny wynieść znajomość tych rzeczy, nie nazywając ich terminami.

Cenną bardzo zdobyczą jest umiejętność streszczania utworu, tak, by uczeń umiał zebrać elementy istotne, a opuszczając drugorzędne, zrekonstruował całość opowiadania. Uczeń powinien się orjentować w biegu zdarzeń opowiadania t. j. w akcji, odnaleźć tło przestrzenne i czasowe opowiadania.

Te wyżej wymienione zdobycze złożą się na umiejętność czytania.

W realizowaniu zagadnień wychowawczych poprzez naukę języka polskiego leży jedno wielkie niebezpieczeństwo, by zbyt niemię wysuwaniem zagadnień wychowawczych, nie zabić piękna utworu czytanego, by arcydzieła naszej literatury nie stały się torturą dla młodzieży i utworami znieawidzonymi na całe życie.

II.

WYSTAWA DZIEŁ ELIZY ORZESZKOWEJ

urządzona przez uczennice VI. kl. X. szk. powsz. im. św. Jadwigi
w Krakowie.

Jednym z naczelných przykazań dzisiejszej dydaktyki jest aktualizowanie nauczania, związanie nauki silnym węzłem z życiem. Tych wartości nowych, aktualnych, szuka się zazwyczaj we współczesnej nam literaturze, zapominając, iż te same zagadnienia i hasła, będące potrzebą dzisiejszego życia społecznego często, już dawniej zostały wypowiedziane i znalazły swój wyraz w literaturze. Do tych niedocenionych dzisiaj i zapomnianych autorek należy Eliza Orzeszkowa, która w swoich utworach głosiła tak popularne dziś hasła humanitaryzmu.

Nauczycielka języka polskiego — wychodząc z tego założenia — gdy po przerobieniu noweli Orzeszkowej należało słów parę poświęcić autorce i jej twórczości, poddała myśl, by uczennice urządziły wystawę dzieł E. Orzeszkowej.

Klasa z nadzwyczajną ochotą podjęła inicjatywę i zaraz omówiła to zagadnienie. Zawiązał się komitet z przewodniczącą na czele i rozdano prace. Była to próba organizacji pracy.

Jedna grupa uczennic zajęła się zebraniem powieści Orzeszkowej, inna miała skompletować nowele. Na posiedzeniu Komitetu wysunięto wnioski, by zebrać książki i artykuły o Orzeszkowej. Nie zapomniano i o opracowaniach nowel Orzeszkowej, dokonanych przez same uczennice¹. Wylonił się

¹ Każdą nowelę opracowują uczennice w osobnym zeszytach metodą zagadnień. — Każda grupka opracowuje inne zagadnienie. Zeszyt jest ilustrowany rysunkami. Również w zeszytach jest słownik, sporządzony przez uczennice.

wniosek, by zebrać i podobizny E. Orzeszkowej. Zajęto się nawet i reklamą wystawy. Wkrótce w westybulu szkoły ukazały się wielkie reklamy, głoszące, że kl. VI. urządza wystawę dzieł E. Orzeszkowej i zbiera jej dzieła. Zawrzała gorączkowa praca w wybranych komisjach. Szukano dzieł E. Orzeszkowej po katalogach biblioteki szkolnej uczniowskiej i nauczycielskiej i po bibliotekach prywatnych. Dzieci zapoznały się praktycznie z różnymi systemami katalogów bibliotecznymi. Z triumfem znoszono zdobyte dzieła Orzeszkowej. Trudne zadanie miała grupa uczennic zbierająca materiały o Orzeszkowej. Te poszukiwania bibliograficzne nastęrczały wielkie trudności. Uczennice nie zrażały się przeszkodami, przerzucały stare roczniki Płomyków, Małego Światka, Tygodnika Ilustrowanego, zaglądały do literatur i encyklopedyj.

Gdy trud owych mozolnych poszukiwań został nagrodzony, zaznaczały uczennice skwapliwie znaleziony artykuł za kładką. Uczennice odnalazły nawet osobne prace o Orzeszkowej.

Owo poszukiwanie i zbieranie eksponatów, trwało dwa tygodnie. Zakończono tę pracę posiedzeniem Komitetu, który miał się zająć ostatecznym urządzeniem wystawy. Na uroczystość otwarcia wystawy zaproszono kierowniczkę szkoły i delegację klas V. i VII. Otwarcie wystawy odbyło się na lekcji języka polskiego, a zwiedzanie wystawy było przedmiotem dwugodzinnej lekcji². trwającej bez przerwy 90 minut. Wystawę otworzyła uczennica, przewodnicząca Komitetu, wygłoszeniem ładnego wiersza o E. Orzeszkowej, wprowadzając tem podniosły nastrój. Następnie zwiedzali wystawę zaproszeni goście a potem uczennice grupami. Cała wystawa mieściła się na dwóch stolach. Na jednym stole widniał portret Elizy Orzeszkowej w otoczeniu kwiatów i całego jej dorobku literackiego. Książki pootwierano na kartach tytułowych. Drugi stół to bibliografja Orzeszkowej w postaci zmianek, artykułów i rozpraw o E. Orzeszkowej. Wszystkie encyklopedje, literatury i czasopisma otwarto na wskazanej stronie. Były też i skromne prace uczennic t. j. zeszyty z opracowaniem poszczególnych nowel. Bardzo ciekawie zabrały się uczennice do zwiedzania wystawy. Notowały tytuły książek, zaciekawione brały je do ręki i przerzucały karty. Inne z zainteresowaniem czytały wzmianki o Orzeszkowej w literaturze i encyklopedjach i robiły notatki. Gdy już cała klasa zwiedziła wystawę, rozpoczęła się druga część lekcji, a mianowicie sprawozdanie i przeprowadzenie dyskusji. Ta część lekcji była niemniej ożywiona od poprzedniej.

Cel lekcji. Uczennice zetknęły się bezpośrednio ze spuścizną literacką E. Orzeszkowej, chociaż ideologia jej twór-

² Lekcję przeprowadziła słuchaczka Państwowego Pedagogjum w Krakowie, p. Irena Piotrowska.

czości była im znana zaledwo z paru nowelek. Właśnie wystawa miała zachęcić uczenice do czytania dzieł E. Orzeszkowej i na lekcji, zaraz dowiedziały się, które z dzieł Orzeszkowej znajdują się w bibliotece szkolnej. Wystawa była propagandą książki i czytelnictwa wogóle, a w szczególności dzieł E. Orzeszkowej. Sama metoda pracy, par excellence laboratoryjna i zespołowa ma wielkie walory wychowawcze.

Ta lekcja była silnem przeżyciem, napelniła uczenice dumą z własnej pracy, i przyniosła w darze radość i wiarę w owocność pracy.

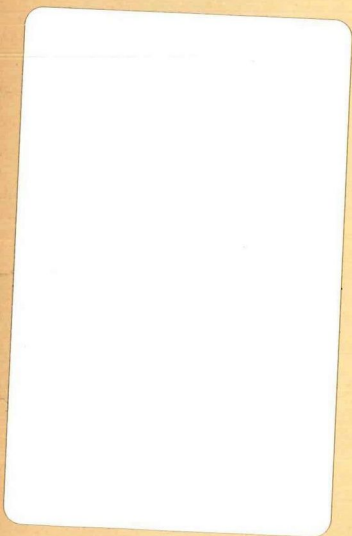

2054

06/72

08/77

01/10

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA

RP 2054

or/n